

Dr. Baktay Ervin elhunytá után negyvennyolc évvel, a felesége, Aditi halálát követően számba vett hagyatékából egyebek mellett két fontos dokumentum került elő, melyek létezéséről korábban senki sem tudott. Az egyik – mintegy 240 gépelt oldalon – a szerző életének első tizenhat évét felölelő önéletrajz volt, mely igen élvezetes stílusban számolt be nem csupán a gyermek Baktay életének eseményeiről, de remek korszakot adott az 1900-as századforduló Budapestjéről is. Nem volt kérdéses, hogy a művet közkinccsé kell tenni, s a mű hamarosan meg is jelent az Iparművészeti Múzeum gondozásában.¹

„AZ ILY TUTAJON 5 ÉRDEMES KORMÁ- NYOSNAK LENNI”

Baktaynak a (szerep)játékok iránti érdeklődése már igen korán megmutatkozott és ehhez a leginkább mértékadó helyről kapott bátorítást. Bálványozott, nagy műveltségű édesapja korán elültette lelkében a művészetek iránti érzékenységet. Önéletrajzában így ír: „Apám már kiskoromban sokat foglalkozott velem. Különösen azt szerettem, ha ölébe vett és képes történelmi könyveinek illusztrációit mutogatta, magyarázatot fűzve hozzájuk. [...] Kedvet kaptam ahhoz, hogy utánozzam a képeken látott alakokat, és görögöket, rómaiakat játszom. Nem elégedtem meg a pusztá elképzeléssel, hanem külsőben is hasonlítani akartam a megjátszott alakokhoz. Apám ebben művészi hajlam megnyilatkozását látta, s igyekezett elősegíteni, fejleszteni. Lepedőből tógát csavart reám, ezüstre festett kéregpapírosból sisakokat készített részemre; örült, amikor beleéltem magam a szerepbe, s a képeken látott heroikus mozdulatokkal ágáltam.”²

De Baktay szerteágazó tehetsége más területen is megmutatkozott: „Rajzoló hajlamom is korán kiütöközött. Mondják, hogy egészen apró koromban, ha krétát kerítettem a kezembe, a padlón ülve, fenekemen csúszkáltam végig a szobán, műveimmel a parkettet ékesítve.”³ E képessége vitte felnőtt korában a festői pályára, bár ezzel később az írás és a tudományos munka kedvéért felhagyott. Ám az egész életét meghatározó írói tevékenység iránti fogékonysága is hamar szárnyra kapott: „Első irodalmi törekvéseim még eredetibb voltak, mint a festői szárnypróbálgatások, mert úgy öt éves korom körül elhatároztam, hogy írok egy mesét.”⁴ Tízévesen kéthetente megjelenő „újságot” ír és rajzol, tizenkét éves korában Verne Gyula által ihletetten regényt ír, később éveken át színházat játszik, s házi használatra átírja a valódi színházban látott Faustot és Wagner zenedramáit. Tízéves korának s felnőtt életének is egyik meghatározó olvasmányélménye Dumas *Három testőre*; az sarkallja a francia nyelv tanulására, hogy a művet eredetiben olvashassa. Önéletrajzában pedig még ezt is olvashatjuk: „[...] életem második örök

könyve került most a kezembe. Mark Twain »Huckleberry Finn«-je volt. De még az első magyar kiadása, mely úgy 1900 körül jelenhetett meg. Ez sok tekintetben elütött a későbbi fordításoktól, és pótolhatatlan értéke abban állott, hogy benne voltak az eredeti angol-amerikai kiadás összes illusztrációi, majdnem minden második oldalon egy-egy. [...] Évek múlva, amikor már angolul is olvashattam, rájöttem, hogy a magyar fordítás nem volt kifogástalan, de hangulatában igazabb volt és közelebb állt az eredetihez, mint a jó nevű írók sokkal későbbi fordításai. [...] A könyv minden sora és minden képe eltörölhetetlenül az emlékezetembe vésődött. A képek aláírásai szintén megrögződtek bennem, és mindennapi életem sok helyzetében felötlöttek, ha valami adott mozzanatra visszhangoztak. Önkéntelenül nyelvemre szökkentek, mint legtalálhatóbb megjegyzések vagy kísérő szövegek az eseményekhez: »Fiú, ez hazugság!« – mondtam a Huck Finnt már szintén ismerő pajtásnak, ha állítását kétesnek találtam, vagy »Utálatos jelenet volt« megjegyzéssel fejeztem ki véleményemet más, megfelelő esetben. Az ilyen tömör szövegek, mint »Hogy ragyogtak őfelsége szemei!«, »Az ily tutajon érdemes kormányosnak lenni«, »Szídták egymást«, »Nagyokat húzott papa butykosából«, és így tovább, a hozzájuk tartozó képek nyomán, életünk derűs kísérőivé váltak.⁵ Nos, a hagyatékban fellelt másik mű Mark Twain *Huckleberry Finn*jének teljes, új fordítása volt! Nyilvánvaló, hogy a hozzáférhető magyar fordításokkal elégedetlen Baktay az eredeti mű hangulatát jobban visszaadó fordítást kívánt alkotni, s ez alighanem sikerült is neki. Ezzel kapcsolatban az a meglepő, hogy erről a *Huckleberry*ért ugyancsak rajongó barátait sem tájékoztatta, s annak sincs nyoma, hogy lépéseket tett volna a könyv kiadatása érdekében. Mindazonáltal a regény 2014-ben megjelent, méghozzá az eredeti amerikai kiadás remek rajzaival illusztrálva.⁶

A színház- és szerepjátszás Baktay egész életét végigkíséri. Nemcsak kiskamasz korában rendezett előadásokat, a Hollósy müncheni festőiskolájában töltött évek alatt kabarékat, színelőadásokat rendeznek, sőt egy ízben előadják Gorkij *Éjjeli menedékhely* című drámájának egy jelenetét, oroszul! A kabarék az első világháború alatt teljesített katonai szolgálatát is végigkísérik. 1920-tól öt éven át művészbarátaival beöltözős görög-római *Symposionokat* (saját szavaival „orgiákat”) tartanak, majd ezt elunva alapítja meg az igazi nagy játékot: a vadnyugati csavargók városát, *Loafertownt* (mely városnév dunamelléki tájszólásban kiejtve meglehetősen egyértelműen hangzott), utána pedig az indián Törzset, s ezek kisebb-nagyobb megszakításokkal harminc éven át életének elmaradhatatlan velejárói maradnak. Mindebből Baktay két alapvető jellemvonása tűnik ki: egyfelől veleszületett vonzódása a bensőségesen átélt szerepjátékok iránt, másfelől az irodalom, a szavak világának meghatározó fontossága, ami egész életművének gerincét alkotta. Amiről a már említett *Homo Ludensen* kívül az *Indológus indián*⁷ és az *Indiának a Duna*

partján⁸ című munkák is igen részletesen beszámolnak. Az alább következő írások Baktay sokoldalú személyiségének néhány kevésbé ismert oldalát kívánják megmutatni, többek között újabban fellelt dokumentumok fényében is.

Nyílhegy

7

¹ Baktay Ervin: *Homo ludens. Emlékeim nyomában*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2013.

² Baktay: *Homo Ludens*, 2013, 22.

³ Baktay: *Homo Ludens*, 2013, 23.

⁴ Baktay: *Homo Ludens*, 2013, 23.

⁵ Baktay: *Homo Ludens*, 2013, 105.

⁶ Mark Twain: *Huckleberry Finn kalandjai*. Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2014.

⁷ Kelényi Béla (szerk.): *Az indológus indián. Baktay Ervin emlékezete*. Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2014

⁸ Főzy Vilma, Kelényi Béla (szerk.): *Indiánok a Duna partján*. Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest, 2019

